

Bulgarian Numismatic Journal Supplementary Series

СРЕДНОВЕКОВНА КОЛЕКТИВНА МОНЕТНА НАХОДКА ОТ XII В. ОТ С. ЗЛАТНА ЛИВАДА, ОБЩИНА ЧИРПАН

МАРИАНА МИНКОВА

DOI: 10.5281/zenodo.18072034

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>.

<https://bulgnj.com>

ISSN: 2815-4827

ISBN: 978-619-92562-8-2

Средновековна колективна монетна находка от XII в. от с. Златна ливада, община Чирпан

Мариана МИНКОВА

Регионален исторически музей Стара Загора,
minkova_m@abv.bg

A Hoard of Medieval Coins from the 12th-century Zlatna Livada Village in the Chirpan Municipality

Mariana MINKOVA

Regional History Museum – Stara Zagora,
minkova_m@abv.bg

Abstract: A collective find of billon coins had been found at the village of Zlatna Livada in the Chirpan Municipality and in close proximity to the local monastery, which is the oldest in the Balkans. The coin find contains 919 billons characterised as follows: Manuel I Comnenus (779 coins), Andronicus I Comnenus (117 coins), and Isaac II Angelus (22 coins).

Three other hoards of the same composition were discovered close to Stara Zagora. They were found in the western outskirts of Stara Zagora and in the nearby villages of Kaloyanovetz and Preslaven and contained 699, 884, and 7.5 kg of billions, respectively.

The places where the four hoards were deposited could be related to the following historical events. After plundering Philippopolis in 1189, a part of the crusaders of the Third Crusade took the way to “the very rich city of Veroi (Beroe).” Their route passed through the Zlatna Livada region, causing the local population to hide their coins. The deposition of the last three coin hoards may have been a consequence of the crusaders’ plundering of Veroi or the defeat of Isaac II Angelus by Ivan I Asen’s troops at the Tryavna mountain pass in 1190. Following his defeatp Isaac II Angelus retreated via the old Roman road from Discoduraterre through Kran and Beroe to the south.

Keywords: Coin hoards, 12th century, Third Crusade.

Находка от 919 билонови монети от XII в. е открита в района на манастира „Свети Атанасий“ при с. Златна ливада, община Чирпан. Откриването и става при използване на металотърсач.¹ В находката преобладават монетите на Мануил I Комнин – 779 бр. Сечените при император Андроник I Комнин са 117 екземпляра, а от Исак II Ангел – 23 екземпляра, всички с монетарница Константинопол.

Монетите на Мануил I Комнин са само от III и IV сечене, монетарница Константинопол. От III сечене от двете фази са 310 монети, от IV сечене от двете фази и съответните варианти са 469 екземпляра.

Мануил I Комнин (1143–1180 г.)

III сечене (Йорданов 1984, 33)

Ав.: М-Р-ΘΥ. Богородица седи на трон с ниско облегалo, държи пред гърдите си медальон с лика на младенеца Христос.

Рев.: ΜΑΝΟΥΗΛ ΔΕΣΠΟΤΗΣ. Императорът прав, подпира се върху лабарум с дълга дръжка с дясната ръка, в лявата държи кълбо с кръст.

I фаза (Фиг. 1)

Кръстът над кълбото е двоен патриаршески.

Fig. 1. Монета, Мануил I Комнин, Константинопол, III сечене I фаза.

II фаза (Фиг. 2)

Кръстът над кълбото е единичен.

Fig. 2. Монета, Мануил I Комнин, Константинопол, III сечене II фаза.

IV-то сечене (Йорданов 1984, 33–34)

Ав.: ΙС-ΧС. Христос седи на трон с ниско облегалo. С дясната ръка благославя, в лявата държи евангелие.

Рев.: Императорът прав, в дясната ръка държи лабарум с къса дръжка, в лявата кълбо с кръст. Вляво от него е Богородица, коронясваща императора.

¹ Монетите са открити от иманяр с металотърсач. Не са регистрирани в законовия срок и са иззети от полицията. След приключване на делото и след извършване на комплексна експертиза, монетите са предадени и заведени във фонд „Нумизматика“ на Регионален исторически музей, Стара Загора.

I фаза (Фиг. 3)

Квадратни бисери в лороса и яката.

Fig. 3. Монета, Мануил I Комнин, Константинопол, IV сечене I фаза.

II фаза (Обр. 4)

Липсват квадратни бисери в лороса и яката.

Fig. 4. Монета, Мануил I Комнин, Константинопол, IV сечене II фаза.

Вариант В

Яката е украсена с три перлени бисера, лоросът между яката и поясът е с един бисер, коланът е с 5 бисера.

Вариант Г

Яката е украсена с три перлени бисера, лоросът между яката и поясът е с два или три бисера. Един от бисерите в украсата е поставен в кръг.

Андроник I Комнин (1182-1185 г.) – 117 екз.

(Йорданов 1984, 39)

Ав.: М-Р-ΘΥ. Богородица с нимб, права, държи медальон с lika на Младенеца.

Рев.: ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΔΕΣΠΟΤΗΣ. Императорът прав, държи лабарум в дясната ръка с къса дръжка и в лявата кълбо с кръст. Вляво от него Христос, който го коронясва с дясната ръка, а в лявата държи евангелие.

Вариантите са в разликата в броя на бисерите на яката на императора 1, 2 или 3.

Най-малко само 23 броя са монетите сечени при Исак II Ангел.

Fig. 5. Монета, Андроник I Комнин, Константинопол.

Исак II Ангел (1185–1195 г.)

Ав.: М-Р-ΘΥ. Богородица с нимб, мантия и мафорий, седи на трон с ниско облегалo. Държи пред себе си медальон с лика на Младенеца

Рев.: ΙΣΑΑΚΙΟΣ ΔΕΣΠΟΤΗΣ. Императорът прав със стема, дивитисион и лорос. В дясната ръка държи жезъл с къса дръжка, в лявата акакия. Горевдясно зад сегмент от небе се вижда божията десница, коронясваща императора.

Fig. 6. Монета, Исак II Ангел, Константинопол.

Най-близки по състав до съкровището от с. Златна ливада от територията на Старозагорско са три съкровища.

Първото е откритото в местността Голямата могила при с. Калояновец (Герасимов 1963, 259; Hendy 1969, 350–351). Състои се от 884 билонови монети от императорите Мануил I Комнин, Андроник I Комнин и Исак II Ангел.

Второто съкровище е известно в литературата, като Стара Загора II (Йорданов 1984, 209). Открито е през 1974 г. при изкопни дейности за новостроящата се партийна школа в западните покрайнини на Стара Загора. Съдържа 699 скифати от императорите Мануил I Комнин, Андроник I Комнин, Исак II Ангел и 1 монета на Теодор Мангафа от Филаделфия.

Третото е известно само по литература. Съобщението е за 7.5 кг монети с произход с. Преславен. Монетите са сечени при императорите Алексий I Комнин, Андроник II Комнин, Йоан II Комнин, Исак II Ангел.

И при трите съкровища най-късните монети са на Исак II Ангел. Възможно е съкровището от с. Златна ливада да кореспондира и с това от землището на с. Съединение, Чирпанско, което е единственото открито досега на територията на Старозагорско, съдържащо и златни монети. Състои се от хиперперонове и билонови монети. Първоначално е съобщено от Герасимов (Герасимов 1957, 21; Йорданов 1984, 212; Hendy 1969, 386–387) без да е уточнен състава му. В музея в Стара Загора са постъпили 6 хиперперона на Алексий I Комнин, 2 хиперперона на Йоан II Комнин и 26 билонови монети на Йоан II Комнин. Възможно е да е имало и по-късни монети. Находката е публикувана от Минкова (Минкова 2009, 448).

Единични златни монети на императори от династията на Комнините на територията на Старозагорско са открити при Старозагорските минерални бани – 2 екз. на Андроник I Комнин, при с. Сърнево – 1 екз. на Алексий I Комнин, при кариерата на р. Тунджа – 1 екз. на Йоан II Комнин.

Повечето известни съкровища с монети на Комнините от Старозагорско включват и по-късни монети, най-вече на Алексий III Ангел (съкровището Стара Загора III Герасимов 1964, 244; Йорданов 1984, 209–210) и често и на Теодор I Ласкарис и латински и български имитации. Находката от с. Братя Кунчеви (Черково; Герасимов 1964, 326; Йорданов 1984, 224–225) включва монети на Исак II Ангел, Алексий III Ангел и български имитации. Подобна по състав е и тази от Ягода (Горно Паничерево; Герасимов 1964, 241; Йорданов 1984, 226; Hendy 1969, 400), съдържаща монети на Алексий III Ангел и български имитации. По широкообхватни хронологически са находките от Мъглиж (Hendy 1969, 367–368; Йорданов 1984, 191). Съдържат и монети на Комнините. Първата съдържа 1196 екземпляра и завършва с Алексий III Ангел и български и латински имитации, а втората от Мъглиж (Hendy 1969, 369–370; Йорданов 1984, 191–192) е с 6923 монети, като освен тези има латински имитации и на Теодор I Ласкарис, подобно на съкровището Стара Загора

IV, съдържащо общо 1944 екземпляра и находката от с. Тулово с 834 монети. (Hendy 1969, 390; Йорданов 1984, 217–218).

Преглеждайки известните монетни съкровища от XII първата половина на XIII век от Старозагорско, ясно се очертават две групи монети. Едната с монети завършващи на края на XII век и втората стигаща до първата половина на XIII век.

Монетните съкровища имат обяснение предвид историческите факти.

От византийските хрисовули дадени през 1092 г. и 1148 г. на венецианците става ясно, че са им били известни по-големите тракийски и македонски градове през 1198 г.

Алексий III Ангел издава хрисовул на Венеция с който спокойно да търгуват с редица теми между които и Берое. Боруй е бил посещаван и от търговци от Дубровник. През проучвания период XII началото на XIII век Тракия е богат земеделски район където се отглеждат хубави зърнени храни и грозде. Жофроа Вилардуен и др. са оставили описания за плодородието на Тракия и за изобилието на селскостопански продукти. През есента на 1189 г. след като превземат Филипопол, част от рицарите на Третия кръстоносен поход се отправят да превземат “твърде богатия град Верои (Берое)”. Четири дни те го разграбват и плячкосват и натоварени с плячка се завръщат във Филипопол. Намират в изобилие жито, ечемик, брашно, вино, волове, овце и разнообразни дрехи (ЛИБИ, III, 267). Градът е повторно разграбен от рицарите в началото на януари 1190 г., когато е и запален за отмъщение. За трети и последен път градът е атакуван от кръстоносците в началото на XIII век. През 1208 г. близо до Берое е битката между войските на българския цар Борил и идващата от Адрианопол латинска армия на Анри Фландърски. Кръстоносците губят битката и безуспешно се отправят към Филипопол. Това е последното нападение на Берое от кръстоносците.

Находката от с. Златна ливада може да се свърже с някое от оттеглянията на кръстоносците от Берое. Най-вероятно тя е укрита при придвижването от Берое към Филипопол по време на Третия кръстоносен поход, за което има сведения, че те са минали през крепостта Близмос (при днешното село Златна ливада), Старозагорско, като са всели паника всред населението.

Със заплахата от нападенията на кръстоносците се свързват и подобните на коментираната находка от с. Златна ливада, тези от селата Калояновец, Преславен и Стара Загора II. Най-късните монети в тях са синхронни и с битката в Тревненския проход през пролетта на 1190 г. при която Исак II Ангел е разбит и бяга от сражението по стария римски път от Дискодуратере към Берое.

Още две групи колективни монетни находки се очертават в периода между нападенията на кръстоносците и завладяването на Берое при Теодор I Ласкарис през 1255 г. Едната група са съкровищата от селата Братя Кунчеви (Йорданов 1984, 224), Ягода (Йорданов 1984, 226), Мъглиж I (Йорданов 1984, 191), при които най-късните монети са на Алексий III Ангел и латински и български имитации. Втората група завършват с монети на никейския владетел Теодор I Ласкарис. Това са находките от Мъглиж II (Йорданов 1984, 191) с 6943 монети, Тулово (Йорданов 1984, 217), Стара Загора IV (Йорданов 1984, 210), открита при строителството на Халите и известната само по литература Стара Загора V (Йорданов 1984, 211). Тези находки са със сигурност укрита след завладяването на Боруй от Теодор I Ласкарис.

Библиография

Герасимов Т. 1963, (26) ИАИ, Съкровища от монети намерени в България през 1960-1961 г., 257–266.

Герасимов Т. 1964, (27) ИАИ, Монетни съкровища намерени в България през 1962 и 1963 г., 237–244.

Йорданов, Ив., 1984. Монети и монетно обращение в средновековна България.

Минкова М. 2009, Находка от иперперони и билони на Алексий I Комнин и Йоан II Комнин от с. Съединение, Чирпанско. – В: Пътуванията в Средновековна България, В. Търново, 2009, с. 448–464.

Hendy, M. F., 1969 Coinage and money in the Byzantyne empire 1081-1261, 350-351.

ЛИБИ = Латински извори за българската история, *Historia de expeditioni Frederici imperatori*, III, София, 245–291.